

LANDSKAPSSTYRELSENS FRAMSTÄLLNING till Landstinget med förslag till

- 1) landskapslag angående ändring av landstingsordningen för landskapet Åland,
- 2) landskapslag angående ändring av landskapslagen om Ålands landskapsstyrelse,
- 3) landskapslag angående ändring av 28 § landskapslagen om landskapet Ålands centrala ämbetsverk, samt
- 4) landskapslag angående ändring av landskapslagen om arvode för ledamot av Ålands landskapsstyrelse.

HUVUDSAKLIGT INNEHÅLL

I föreliggande framställning ingår bl.a. nya bestämmelser för val av medlemmar i landskapsstyrelsen samt om landskapsstyrelsens mandatperiod och sammansättning. Förslagen avser att klargöra och utöka landskapsstyrelsens parlamentariska ansvar, att fördjupa samspelet mellan landstinget och landskapsstyrelsen samt att effektivisera landskapsstyrelsens inre arbete.

Angående tillsättandet av landskapsstyrelse ingår i framställningen detaljerade bestämmelser. I stället för nuvarande system med proportionella val har ett förhandlingsförfarande införts. På basis av förhandlingarna väljer landstinget först en lantråds kandidat som skall leda fortsatta förhandlingar om tillsättande av landskapsstyrelse. Lantråds kandidatens uppdrag är att i första hand försöka få till stånd en landskapsstyrelse i vilken ingår representanter för samtliga större grupper i landstinget. Mandaten skall fördelas i proportion till gruppernas storlek. Nås inte överenskommelse om ett sådant samlingsstyre skall lantråds kandidaten i andra hand försöka få till stånd ett majoritetsstyre, där medlemmarna tillsammans representerar en majoritet i landstinget. Ett minoritetsstyre skall inte vara möjligt. Om förhandlingarna att tillsätta en samlings- eller majoritetsstyrelse inte leder till resultat, skall landskapsstyrelse tillsättas genom proportionella val.

Bestämmelserna om det parlamentariska ansvaret för landskapsstyrelsens medlemmar har lämnats i huvudsak oförändrade. Dock har möjlighet införts att ställa enkel fråga till och att rikta misstroende även mot en enskild medlem av

landskapsstyrelsen.

Lantrådet har fråntagits sin tjänstemannaställning och skall i framtiden inta samma förtroendemannaställning som övriga medlemmar av landskapsstyrelsen. Lantrådets politiska ställning har stärkts genom att han givits möjlighet att påverka landskapsstyrelsens sammansättning och handlingsprogram under förhandlingsskedet samt möjlighet att föreslå utbyte av enskilda medlemmar i landskapsstyrelsen och att påverka handläggningen av ärenden.

Landskapsstyrelsens medlemsantal föreslås i fortsättningen kunna variera mellan fem och sju, lantrådet inräknad. Bestämmelsen om en särskild mandattid för landskapsstyrelsen har upphävts och ersatts med en uttrycklig parlamentarisk princip om att medlemmarna i landskapsstyrelsen kvarstår i sina uppdrag så länge de har landstingets förtroende. Medlemmarna skall dock vara tvungna att ställa sina platser till landstingets förfogande efter det nyvalt landsting tillträtt.

Till framställningens huvudprinciper ansluter sig även kompletterande ändringsförslag angående reglerna för delegering av landskapsstyrelsens beslutanderätt samt om arvodesbestämmelserna för medlemmarna i landskapsstyrelsen.

ALLMÄN MOTIVERING

1. N u l ä g e

1.1. Gällande bestämmelser om landskapsstyrelsens sammansättning och parlamentariska ansvar.

I självstyrelselagen för Åland regleras inte förhållandet mellan landstinget och landskapsstyrelsen på annat sätt än vad som anges i 2 § 2 mom. Enligt den bestämmelsen handhas landskapsförvaltningen av landskapsstyrelsen, som tillsätts av landstinget. Ordförande i landskapsstyrelsen är lantrådet, som likaså väljs av landstinget. Utgående från gällande självstyrelselag kan man således inte övergå till ett system där regeringsbildaren, i detta fall lantrådet, själv utser medlemmarna av sitt kabinett eller ett system där medlemmarna utses på annat sätt, exempelvis såsom i Finland där regeringens medlemmar utnämns av republikens president.

Bestämmelser om landskapsstyrelsens sammansättning och tillsättande ingår i landskapslagen om Ålands landskapsstyrelse (42/71), nedan kallad landskapsstyrelselagen, och i arbetsordningen för Ålands landsting (19/72). Enligt 1 § landskapsstyrelselagen skall landskapsstyrelsen bestå av lantrådet och sex ordinarie ledamöter jämte en personlig ersättare för envar ledamot. En av de ordinarie

ledamöterna skall utses till vicelantråd med uppgift att vid förfall för lantrådet fullgöra dennes åligganden.

Landskapsstyrelsens ledamöter utses enligt 5 § landskapsstyrelselagen för en mandatperiod om två kalenderår. Lantrådet kallas enligt lagens 4 § till sitt ämbete av landstinget. Han kvarstår i ämbetet så länge han åtnjuter landstingets förtroende, med andra ord till sin pensionering om inte landstinget därförinnan uttryckligen förklarar att lantrådet saknar landstingets förtroende. Enligt sagda paragraf har lantrådet samma rättigheter som landskapets tjänstemän.

Bestämmelser om vilka personer som är valbara till lantråd och ledamot av landskapsstyrelsen ingår i 7 § landskapsstyrelselagen samt 6 § 2 och 3 mom. landstingsordningen för landskapet Åland (11/72).

Som ovan framgår väljs lantrådet och landskapsstyrelsens ledamöter vid olika tidpunkter. Nytt lantråd väljs när ämbetet blir ledigt medan ledamöterna utses för sin bestämda mandatperiod. Vid misstroendeförklaring eller då ledamot beviljas befrielse från uppdraget väljs nya ledamöter endast för återstoden av den pågående mandatperioden. Val av lantråd verkställs enligt bestämmelserna i 55 § landstingets arbetsordning. Val av ledamöter i landskapsstyrelsen förrättas som proportionella val med kandidatlistor enligt bestämmelserna i 58-68 §§ arbetsordningen.

Lantrådets och landskapsstyrelseledamöternas parlamentariska ansvar kommer till uttryck i 5 och 6 §§ landskapsstyrelselagen samt 49 § landstingsordningen. Enligt 5 § 2 mom. landskapsstyrelselagen kan landstinget förklara att lantrådet eller landskapsstyrelsens ledamöter inte åtnjuter landstingets förtroende. Förfarandet i samband med yrkande på misstroendeförklaring regleras närmare i 49 § landstingsordningen. Lantrådet eller minst fyra av landskapsstyrelsens ordinarie ledamöter har även möjlighet att ställa "förtroendefråga" så att visst avgörande i landstinget anses innebära misstroende.

1.2. Begreppet parlamentarism

Parlamentarism definieras i allmänhet som ett system där regeringsmakten (exekutiven) i varje situation förutsätts äga folkrepresentationens (parlamentets) förtroende. Förtroendet prövas genom den möjlighet parlamentet har att utkräva ett politiskt ansvar, exempelvis genom uttryckliga misstroendeförklaringar, genom klämförslag eller, vilket numera kanske är mest vanligt, genom att avböja ett regeringsförslag. I de sistnämnda fallen har regeringen vanligen på förhand meddelat huruvida den tolkar avböjandet så att den anser sig sakna parlamentets förtroende. I allmänhet anses exekutiven åtnjuta parlamentets förtroende så länge ett uttryckligt misstroende inte föreligger. Detta ger olika typer av regeringar

spelrum för att i olika frågor söka samarbete med och stöd för sina förslag även hos partier som står utanför regeringen. Det finns dock även författningar enligt vilka regeringens förtroende provas omedelbart i samband med dess tillsättande.

Parlamentarismen utgör en form av samverkan mellan parlament och regering. Parlamentet bestämmer politikens huvudinriktning genom lagstiftning och utövande av budgetmakt samt upprätthåller olika kontrollerande funktioner. Det praktiska arbetet i fråga om detaljstyrning och löpande beslutsbefogenheter handhas däremot av regeringen som även fritt formulerar sina förslag till parlamentet. Så länge regeringen tolereras av parlamentet skall den självständigt och med största möjliga effektivitet utöva styrelse- och verkställighetsuppgifter.

1.3. Tillämpningen av parlamentarism i andra förhållanden

De flesta västeuropeiska stater tillämpar ett parlamentariskt styrelseskick, antingen genom uttryckliga regler i författningen eller som följd av en utvecklad sedvana. I Finland uttrycks parlamentarismens princip i regeringsformens 36 §, enligt vilken medlemmarna av statsrådet "böra åtnjuta riksdagens förtroende" och i dess 43 §, enligt vilken "statsrådets medlemmar äro för sina ämbetsåtgärder ansvariga inför riksdagen". Riksdagsordningens 37 § innehåller bestämmelser om spörsmåls- och interpellationsförfarandet. Sveriges regeringsform från år 1974 anger uttryckligen att den svenska folkstyrelsen "förverkligas genom ett representativt och parlamentariskt statsskick". I den svenska regeringsformen ingår även föreskrifter om hur statsminister utses och om misstroendeförklaring mot regeringsledamot. Den danska grundlagen från år 1953 anger att ingen minister kan kvarstå i sitt ämbete efter det att folketinget uttalat sitt misstroende gentemot honom. Uttalar folketinget misstroende mot statsministern är denne skyldig att begära avsked för hela sitt kabinett om inte nyval till folketinget utlyses. Den isländska grundlagen från år 1944 anger att regeringen är ansvarig för alla sina handlingar inför alltinget. Islands president utnämner kabinettet och beviljar dess medlemmar avsked.

I andra länder, t.ex. i Norge och Storbritannien, bygger parlamentarismen framförallt på en form av konstitutionell sedvanerätt, där skrivna regler saknas, är ytterst knapphändiga eller har förlorat sin praktiska betydelse.

På Färöarna väljs lagmannen (ordföranden) och ledamöterna i landsstyret enligt år 1948 utfärdade bestämmelser direkt av lagtinget. Antalet medlemmar exkl. lagmannen kan variera mellan tre och sex. Ämbetsperioden sammanfaller med lagtingets valperiod. Närmare bestämmelser saknas men landsstyret bildas enligt kutym som en koalition vilken företräder en majoritet av de i lagtinget ingående

partierna. Parlamentariska principer följs således vid bildandet men det har hänt att landsstyret förlorat viktiga voteringar i lagtinget utan att avgå.

Enligt hjemmestyrelöven för Grönland från år 1978 väljer landstinget ordförande och medlemmar i landsstyret. Ordföranden fördelar uppgifterna mellan medlemmarna. Landsstyret har tillsvidare inte erkänts någon egentlig självständig kompetens utan anses närmast handla på landstingets vägnar. Landsstyret har hittills utsetts som en koalition genom majoritetsbeslut i landstinget. Vid tillkomsten av den grönländska självstyrelsen betonades vikten av största möjliga överensstämmelse mellan landsting och landsstyre varför man uttalade att medlemmarna i landsstyret borde väljas bland landstingets medlemmar, dock utan att lagfästa en sådan princip. Utvecklingen av parlamentarism på Grönland har lämnats till att ske genom praxis.

2. R e f o r m b e h o v

Frågan om hur landskapsstyrelsen skall utses och frågan om landskapsstyrelsens parlamentariska ansvar har ända sedan självstyrelsens tillkomst stått under debatt i landstinget. En redogörelse för behandlingen av dessa frågor i landstinget ingår i lagutskottets betänkande nr 33/1982-83. Redogörelsen bifogas.

Nuvarande sätt att tillsätta landskapsstyrelse har kritiserats från olika synvinklar. Framförallt har det framhållits att det proportionella valsättet för utseende av ledamöterna i kombination med parlamentarisk ansvarighet, dvs. skyldighet att avgå som följd av en misstroendeförklaring, är en ohållbar kombination. Systemet försvårar den växling vid makten och de ändringar i politikens inriktning och personsammansättningen som ett misstroendevotum avser att åstadkomma. Efter misstroende tvingas visserligen ledamöterna att avgå men, som följd av det proportionella valsättet, kan grupper eller personer som drabbats av misstroendet omedelbart återväljas.

I styrelseskick med ett mera utvecklat parlamentariskt system betonas i regel att de i regeringen deltagande grupperna solidariskt ansvarar för åtgärder och förslag gentemot parlamentet. De beslut som fattas och förslag som framläggs grundar sig på överenskommelser mellan samarbetsparterna. Den nuvarande proportionella metoden att välja landskapsstyrelseledamöter innebär däremot att de enskilda ledamöterna härleder sitt uppdrag från de politiska grupperingar de företräder och i sista hand närmast från de enskilda landstingsmän som stött deras inval. Valsättet kan även bidra till att motverka ett helhetstänkande och till att fördjupa de klyftor som finns mellan de grupperingar som är företrädare i landskapsstyrelsen. Ur dessa klyftor kan lätt uppstå interna konflikter inom

landskapsstyrelsekollegiet, varigenom förutsättningarna att samarbeta försvåras. Genom att medlemmarnas ställning som företrädare för olika grupper betonas kan omröstningar i olika ärenden blir vanliga i stället för att kollegiet solidariskt ställer sig bakom åtgärder och beslut. Samarbetsförutsättningarna kan härigenom ytterligare förändras i negativ riktning samtidigt som landskapsstyrelsens auktoritet riskerar att försvagas.

Även bestämmelsen om att landskapsstyrelsen väljs för en bestämd mandatperiod kan ha som följd att problem inom landskapsstyrelsen skjuts framåt och att konflikter därigenom ackumuleras. Ett mera utvecklat parlamentariskt styrelseskick ger landskapsstyrelsens ledamöter och de i landskapsstyrelsen medverkande fraktionerna möjligheter att snabbare reagera på händelser, förslag, avgöranden och uteblivna sådana.

Landskapsstyrelsens arbetsbörda har med åren vuxit. År 1971, när den gällande landskapsstyrelselagen tillkom, sammanträdde landskapsstyrelsen till totalt 159 plena och avgjorde totalt 4.359 ärenden. År 1986 behandlade landskapsstyrelsen vid plenum 4.960 ärenden. Härtill avgjordes 3.501 ärenden vid enskild föredragning och 2.952 ärenden vid föredragning för tjänsteman. Den totala ärendemängden har således mer än fördubblats under perioden. För att bereda landskapsstyrelsen möjligheter att vid plenarsessionerna koncentrera sig på viktigare och mera långsiktiga ärenden, måste en fortsatt utveckling av delegeringen av beslutanderätten åstadkommas. En fortsatt utveckling i detta avseende måste grunda sig på ett ömsesidigt förtroende mellan landskapsstyrelsens medlemmar sinsemellan och mellan de grupper de företräder. Eftersom ett sådant förtroende visat sig svårt att uppnå inom ramarna för det valsätt som för närvarande skall följas vid tillsättande av landskapsstyrelse, bör valsättet ändras.

Arbetet att revidera självstyrelselagen har nyligen lämnat kommittéstadiet. De förändringar den nya självstyrelselagen väntas medföra, framförallt i fråga om den ekonomiska hushållningen, torde ställa ökade krav på arbetet i landskapsstyrelsen och på samspelet mellan landsting och landskapsstyrelse. Förändringarna kan även väntas medföra större möjligheter att erbjuda olika alternativ i konkreta frågor. Också mot den bakgrunden har ändringar i fråga om sättet att välja landskapsstyrelsens ledamöter ansetts påkallade.

Genom att lantrådet och ledamöterna i landskapsstyrelsen väljs vid olika tidpunkter saknar lantrådet en direkt möjlighet att påverka landskapsstyrelsens sammansättning. Lantrådets nuvarande dubbelroll, som både politiker och ämbetsman, försvagar hans handlingsfrihet och skapar problem beträffande hans parlamentariska ansvar, en utveckling som förstärks av en under åren allt starkare fraktionspolitisk orientering hos ledamöterna. Lantrådet får då i olika situationer

söka stöd för sina förslag och åsikter hos olika tillfälliga majoriteter. Det framstår därför som angeläget att stärka lantrådets ställning som ordförande i landskapsstyrelsen, som ledare både för landskapsstyrelsens dagliga och dess mera långsiktiga arbete samt som främsta företrädare för de handlingslinjer landskapsstyrelsen företräder.

3. Föreslagna åtgärder

3.1. Utgångspunkter för utvidgad parlamentarism

Ett tillräckligt stabilt partiväsen anses allmänt vara en förutsättning för införande av ett nytt och mera parlamentariskt system i förhållandet landsting-landskapsstyrelse. Utan grupperingar som representerar en politisk linje och en viss kontinuitet finns risk för snabba kast och för missbruk av misstroendeinstitutet. Den fraktionspolitiska strukturen på Åland bör numera anses uppfylla de krav som ställs för införande av ett mera parlamentariskt styrsystem. Ett mera parlamentariskt styrelseskick bör dessutom leda till ökad fraktionspolitisk stabilitet.

Hittills har landskapsstyrelsens arbete inte styrts av något handlingsprogram, liknande de regeringsprogram som vanligen förekommer annorstädes. En utveckling mot ett mera parlamentariskt styrelseskick förutsätter att landskapsstyrelsen på förhand i ett handlingsprogram ger till känna den politik den avser att bedriva. Framdeles bör därför i samband med valet av landskapsstyrelse ett handlingsprogram föreläggas landstinget.

Vid utarbetandet av de förslag som ingår i framställningen har alternativet närmast varit ett system som kunde kallas "full parlamentarism". I ett dylikt system skulle bestämmelserna om tillsättande av landskapsstyrelsen reduceras till ett minimum. Landskapsstyrelsen kunde tillsättas som en samlings-, majoritets- eller minoritetsstyrelse beroende på de beslut och samarbetsöverenskommelser som träffas inom landstinget. En fullständig frihet ifråga om hur landskapsstyrelsen tillsätts har dock med tanke på den åländska samhällsutvecklingen ansetts mindre önskvärd. Ett sådant system skulle innebära möjlighet till tvära kast i politiken medan målet bör vara breda regeringslösningar som har en stabiliserande effekt. En betydande del av de angelägenheter landskapsstyrelsen beslutar om avser fortfarande bevakning av frågor där ideologiska värderingar i mindre grad läggs till grund för bedömningarna. Landskapsstyrelsen kommer också framdeles att handha angelägenheter som på andra håll sköts dels på regeringsplanet, dels av självständiga centrala ämbetsverk.

3.2. Val av medlemmar i landskapsstyrelsen

Avsikten är att det proportionella valsättet i normala fall inte längre skall tillämpas utan medlemmarna i landskapsstyrelsen utses av landstingets majoritet. I syfte att uppnå största möjliga enighet bör valet föregås av förhandlingar mellan de politiska grupperingarna. Förhandlingsförfarandet är ägnat att minska friktionerna mellan grupperingarna och att bidra till större samstämmighet vad gäller både landskapsstyrelsens sammansättning och det program landskapsstyrelsen avser att arbeta efter. En viktig strävan med förhandlingsförfarandet är även att om möjligt förmå samtliga grupper i landstinget av viss storlek att medverka i landskapsstyrelsen för att få till stånd breda samförståndslösningar.

Landskapsstyrelsen föreslås framdeles inte tillsättas för en bestämd mandatperiod. I stället föreslås medlemmarna av landskapsstyrelsen kvarstå i sina uppdrag så länge de åtnjuter landstingets förtroende. Ny landskapsstyrelse skulle dock alltid tillsättas efter det nytt landsting valts, liksom efter misstroendeförklaring.

Efter det informella överläggningar hållits mellan de politiska grupperna skulle det ankomma på landstingets talman att sammankalla grupperna till förhandlingar i syfte att i första hand föreslå en person med uppgift att leda fortsatta förhandlingar om tillsättande av landskapsstyrelse. Denna person, lantråds kandidaten, skulle i den blivande landskapsstyrelsen överta lantrådsuppdraget.

Lantråds kandidats uppgift är att förhandla med grupperna i landstinget om bildande av en samlingsstyrelse med företrädare för samtliga de grupper i landstinget som, om valet hade förrättats med proportionellt valsätt, hade kunnat bli företrädare i landskapsstyrelsen. Teknisk samverkan mellan olika grupper skulle vara möjlig. De olika grupperna i en samlingsstyrelse skall representeras i förhållande till sin styrka i landstinget. Möjlighet skulle dock finnas att välja in också politiskt obundna personer i landskapsstyrelsen.

Under förhandlingarna kan det framgå att förutsättningar saknas för att bilda en samlingsstyrelse. Lantråds kandidats förslag till samlingsstyrelse kan även förkastas av landstinget. Någon politisk grupp kan även på eget initiativ ställa sig utanför förhandlingarna. Under dylika omständigheter bör en majoritetsstyrelse kunna bildas. Eftersom en samlingsstyrelse är det primära målet, har villkor uppställts för att en majoritetsstyrelse skall kunna föreslås. Härigenom kan man förutsätta att ändamålsenligheten av och motiven till bildande av en majoritetsstyrelse noggrant dryftas innan förslag härom läggs fram.

Utgångspunkten är att det genom förhandlingar mellan grupperna i landstinget skall vara möjligt att tillsätta en landskapsstyrelse, vilken som helhet stöds av landstingets majoritet. Visar detta sig omöjligt, antingen genom att förhand-

lingarna inte leder till resultat eller genom att landstinget förkastar förslaget, återstår fortfarande som en tredje möjlighet att välja landskapsstyrelsens medlemmar genom proportionellt valsätt.

Alla beslut som sammanhänger med tillsättandet av landskapsstyrelsen föreslås kräva ett understöd om minst 16 röster i landstinget. När lantrådkandidaten inleder sina förhandlingar med grupperna, stöds denne således av en majoritet i landstinget. Likaså innebär regeln att landskapsstyrelsen vid sin tillkomst har aktivt stöd av en majoritet inom landstinget, inte blott tolereras av parlamentet som fallet är enligt vissa andra författningar. En landskapsstyrelse som stöder sig endast på en minoritet i landstinget kan sålunda inte bildas. Härigenom tryggas den politiska stabiliteten i landskapet och undviks tillfälliga kast och misstroendeförslag som lätt kan bli följden av en minoritetsstyrelse.

3.3. Misstroendeyrkande och förtroendefråga

Bestämmelserna om landskapsstyrelsens politiska ansvar föreslås i huvudsak förbli oförändrade. Landstinget har även i fortsättningen möjlighet att förklara att landskapsstyrelsens medlemmar inte åtnjuter landstingets förtroende. Konsekvenserna av ett misstroendevotum kan emellertid genom det nya sättet att välja landskapsstyrelse i normala fall antas leda till förändringar i landskapsstyrelsens sammansättning. Som en nyhet föreslås att misstroende skall kunna yrkas även mot enskild medlem av landskapsstyrelsen, och inte som nu blott mot lantrådet eller mot ledamöterna som kollektiv. Även om misstroende riktats mot enskild medlem skulle dock hela landskapsstyrelsen som följd av misstroendet vara tvungen att avgå, detta som en följd av att landskapsstyrelsens sammansättning grundar sig på ett reglerat förhandlingsförfarande.

3.4. Lantrådets ställning

Lantrådet skulle i fortsättningen utses samtidigt som landskapsstyrelsens övriga medlemmar. Lantrådsposten blir således ett rent politiskt förtroendeuppdrag. Eftersom lantrådet framdeles inte skall vara tjänsteman har det ansetts skäligt att de bestämmelser som gäller arvode för övriga medlemmar i landskapsstyrelsen görs tillämpliga även på lantrådet. På grund av uppdragets karaktär skulle dock lantrådets arvode vara högre än det arvode som utgår till ledamöterna.

Lantrådets ställning som ledare av landskapsstyrelsen och dess arbete stärks genom förslaget. Lantrådet skulle genom sin ställning som "regeringsbildare" från början kunna försäkra sig om att den landskapsstyrelse han kommer att leda får en

ur hans synvinkel godtagbar sammansättning. Eftersom landskapsstyrelsens sammansättning bör vara godtagbar för lantrådet även efter tillsättandet, föreslås lantrådet ha rätt att vid fyllnadsval föreslå ny ledamot samt rätt att väcka initiativ om utbyte av ledamot. Genom att lantrådet skall leda förhandlingarna om det handlingsprogram som skall godkännas i samband med att landskapsstyrelsen tillsätts ges han även möjlighet att aktivt påverka inriktningen av den politik landskapsstyrelsen avser att föra.

I syfte att stärka lantrådets ställning har han tillerkänts även rätt att ensam besluta att ärende som delegerats på enskild ledamot i landskapsstyrelsen skulle föras till landskapsstyrelsens plenum för avgörande.

3.5. Landskapsstyrelseledamöternas ställning och uppgifter

De enskilda landskapsstyrelseledamöternas ställning bör stärkas och deras uppgifter utökas såvitt gäller handläggningen av olika ärenden och överinseendet över förvaltningen. Genom att landskapsstyrelsen i fortsättningen kommer att tillsättas som resultat av förhandlingar, där principiell enighet förutsätts råda mellan de i samarbetet medverkande grupperna, bör det anses naturligt att de enskilda landskapsstyrelseledamöterna ges ett utvidgat ansvar.

Nuvarande bestämmelse om att delegerat ärende skall hänskjutas till plenum om föredraganden och den beslutande är oeniga i ärendet föreslås upphävd. Medlem av landskapsstyrelsen skall sålunda i fortsättningen ha rätt att avgöra ärende även mot föredragandens åsikt, om inte lantrådet påyrkar annat förfarande. Denna princip förutsätter att vederbörande tjänstemän inom centrala ämbetsverket åläggs att handlägga på dem ankommande ärenden i samråd med den medlem av landskapsstyrelsen som handhar överinseendet över ifrågavarande avdelning eller byrå.

Förslagen om ett utökat inflytande för enskilda medlemmar i landskapsstyrelsen innebär att ett större antal ärenden kan delegeras. Pleniarbetet kan härigenom avlastas från rutinärenden i högre grad än nu och i stället ägnas åt frågor av mera långsiktig karaktär, såsom planerings-, budget- och lagberedningsarbete. Det utökade inflytandet medför även att de enskilda ledamöterna kan ges rätt att självständigt utforma svaret på och besvara enkla frågor som ställts i landstinget.

4. Behov av kompletterande lagstiftning

I framställningen har medtagits endast de mest nödvändiga förslagen angående tillsättande av landskapsstyrelse, utövandet av landskapsstyrelsens funktion och

förverkligandet av landskapsstyrelsens parlamentariska ansvar. Avsikten är att i ett senare skede förelägga landstinget de övriga lagändringar som kan påkallas av reformen.

Reformen erfordrar även ändringar i landstingets arbetsordning. Arbetsordningens 7 kap. som innehåller bestämmelser om val i landstinget behöver ändras till vissa delar. Därtill torde det vara nödvändigt att i arbetsordningen inta en definition av begreppet landstingsgrupp. Ändringarna i arbetsordningen torde kunna utarbetas inom landstinget och kan bringas i kraft genom ett landstingsbeslut så snart ändringarna av landstingsordningen trätt i kraft.

5. Ärendets beredning och lagstiftningsordningen

Landstinget hemställde den 21 september 1983 hos landskapsstyrelsen om tillsättande av en parlamentariskt sammansatt kommitté med uppdrag att, förutom annat, utreda förutsättningarna för införande av fullständig parlamentarism i landskapsförvaltningen. Med anledning av hemställan tillsatte landskapsstyrelsen den 21 december 1983 en kommitté med uppdrag att utföra det i landstingets hemställan avsedda utredningsuppdraget. De lagförslag som ingår i framställningen grundar sig på kommitténs andra delbetänkande (ÅUS 1987:3).

Enligt 74 § 4 mom. landstingsordningen och 26 § 2 mom. landskapsstyrelselagen krävs det för ändring av dessa lagar den behandlingsordning som anges i 55 § landstingsordningen.

DETALJMOTIVERING

1. Landstingsordningen för landskapet Åland

6 §. Redan i gällande lagstiftning har åtskillnad gjorts mellan begreppen "medlem" i landskapsstyrelsen, varmed avses såväl lantrådet som för viss period vald ledamot, och "ledamot", varmed avses annan medlem än lantrådet. Eftersom lantrådet i fortsättningen skall utses på samma sätt som övriga medlemmar i landskapsstyrelsen, erfordras en ändring av ordalydelsen i paragrafen.

27 §. I gällande 27 § 2 mom. ingår en hänvisning till landstingsordningens 49 §, vilken nu föreslås upphävd och i sak ersatt med den nya 64d §. Detta förhållande har beaktats.

47 §. Enligt 47 § gällande lag har landshövdingen och lantrådet rätt att yttra sig

i landstingets plenum före andra anmälda talare. Ledamot av landskapsstyrelsen kan enligt arbetsordningen yttra sig med förtur endast i form av replik eller för att besvara av landstingsman framställd fråga. Med beaktande av att landskapsstyrelseledamöternas ansvar för olika förvaltningsområden alltmer betonas, har det ansetts ändamålsenligt att föreslå rätt för talmannen att ge landskapsstyrelseledamot ordet före andra anmälda talare. Avsikten är att genom den föreslagna bestämmelsen skapa möjligheter till en mera sammanhållen debatt där även landskapsstyrelseledamot direkt kan delta i diskussioner, framförallt inom ämnesområden vilka faller inom ledamotens ansvarsområde i landskapsstyrelsen.

Enligt förslaget i 64a § skall den person landstinget valt till lantråds kandidat inför landstinget förelägga sitt förslag till landskapsstyrelse och härvid bland annat redogöra för de förhandlingar som lett fram till förslaget. Eftersom det är möjligt att till lantråds kandidat välja person som inte är landstingsman måste paragrafen kompletteras med rätt för lantråds kandidat att yttra sig i landstingets plenum.

48 §. För närvarande får enkel fråga i landstinget ställas till lantrådet eller landskapsstyrelsen. Svar på frågan kan avges av lantrådet eller av ledamot som landskapsstyrelsen utsett.

Den praxis som iakttas vid besvarandet av enkla frågor är följande. Riktar sig frågan till lantrådet, uppgör lantrådet självständigt ett svar på frågan varefter han besvarar frågan. Riktar sig frågan till landskapsstyrelsen bereds däremot svaret hos någon enhet inom förvaltningen varefter ärendet föredras och beslut fattas om vem som skall besvara frågan. I syfte att betona de enskilda ledamöternas ställning och ansvar föreslås enkel fråga framdeles kunna ställas till och även självständigt besvaras av enskild landskapsstyrelseledamot.

49 §. Paragrafens sakliga innehåll föreslås ingå i en ny 64d §.

60 §. För fattande av beslut i landstinget krävs normalt att beslutet biträds av en majoritet av de avgivna rösterna (enkel majoritet). I vissa lagstiftningsärenden, bl.a. då fråga är om ändring, förklaring eller upphävande av eller avvikelser från bestämmelserna i självstyrelselagen, skall enligt 55 § landstingsordningen beslutet vid tredje behandlingen biträdas av minst två tredjedelar av de avgivna rösterna (kvalificerad majoritet). För att landstinget skall konstatera att landskapsstyrelsen saknar landstingets förtroende, fordras enligt 49 § landstingsordningen att minst 16 landstingsmän röstar för ett sådant yrkande (absolut majoritet).

Enligt förslaget i denna framställning skulle kravet på absolut majoritet kvarstå vad gäller misstroende för landskapsstyrelsen i dess helhet eller medlem därav.

Härutöver skulle även övriga förslag som avses i det nya 6a kap. biträdas av minst 16 landstingsmän för att kunna godkännas. Dessa förslag avser i 64a § utseende av lantråds kandidat och tillsättande av landskapsstyrelse i dess helhet, i 64b § uppdrag åt lantråds kandidat att förelägga landstinget nytt förslag samt i 64c § fyllnadsval av ledamot i landskapsstyrelsen.

De i 6a kap. avsedda besluten föreslås alltid, trots att fråga är om personval, fattas genom öppen omröstning och med öppna valsedlar. Landstingsmannens namn skall således finnas angivet på den valsedel som han avger.

Ur demokratisk synvinkel bör det anses önskvärt att procedurerna kring bildande av landskapsstyrelse sker under iakttagande av största möjliga öppenhet. Val med slutna sedlar kan möjliggöra att ingångna överenskommelser i samband med förhandlingar om vilka personer som skall ingå i landskapsstyrelsen eller inträda där vid ett fyllnadsval inte till alla delar iakttas. Ett slutet omröstningsförfarande kan även i vissa situationer utnyttjas för taktiska dispositioner. Det har därför ansetts motiverat att föreskriva öppna omröstningar i de situationer som rör tillsättande av landskapsstyrelse eller misstroendeförklaring.

64a §. I paragrafen ingår de centrala reglerna för hur landskapsstyrelsen i framtiden skulle tillsättas.

Efter nyval brukar fraktionernas representanter informellt sammankomma för att förbereda bland annat presidie- och utskottsval inom det nyvalda landstinget. I fortsättningen torde dessa informella förhandlingar även till stor del komma att upptas av diskussioner om den nya landskapsstyrelsens sammansättning. I det första skedet torde förhandlingarna främst sikta till att utpeka en lantråds kandidat men de kan även beröra övriga moment.

Så snart det nyvalda landstinget sammankommit och valt talman övertar denne ledningen av förhandlingarna om utseende av lantråds kandidat. Talmannen kan förutsättas åtnjuta ett brett förtroende och är därför den som bäst lämpar sig att leda diskussionerna med landstingsgruppernas företrädare. Skall landskapsstyrelse tillsättas av annan orsak än på grund av nyval skall talmannen kalla gruppernas representanter till sig för att inleda förhandlingarna så snart det står klart att ny landskapsstyrelse måste väljas.

Sedan talmannens överläggningar med grupperna lett till resultat skall denne omedelbart förelägga landstinget sitt förslag till lantråds kandidat. För att undvika onödig tidsutdräkt bör detta ske senast den sjunde dagen efter det ett nyvalt landsting öppnats. Denna tidsgräns sätter en viss press på förhandlingarna men torde ge grupperna tillräckligt utrymme att koncentrera sig på uppgiften efter det landstinget i övrigt konstituerat sig. Skall landskapsstyrelsen tillsättas under en

mandatperiod kan en lika exakt tidsregel inte anges. Det bör dock förutsättas att talmannens överläggningar med fraktionerna kan genomföras och att hans förslag kan framläggas inom i stort sett samma tidsramar som när landskapsstyrelse tillsätts efter nyval.

Kompletterande regler angående handläggningen av talmannens förslag till lantråds kandidat bör kunna intas i landstingets arbetsordning. Handläggningen bör inte föregås av någon diskussion. Enligt arbetsordningens 51 § tillåts vid val inte diskussion om annat än kandidaternas valbarhet och valets laglighet i övrigt. Bordläggning av ärendet bör inte heller vara möjlig, dock bör arbetsordningens 56 § 3 mom. vara tillämplig så att talmanskonferensen kan framskjuta tidpunkten för det utlysta valet, men endast inom ramen för regeln att valet skall ske senast den sjunde dagen efter landstingets öppnande. Landstinget har sålunda att i en öppen omröstning antingen rösta ja för godkännande av talmannens förslag eller nej för att det inte godkänns. Man kan förutsätta att talmannens förslag är så förankrat i landstingsgrupperna genom de överläggningar som föregått förslaget att en majoritet alltid föreligger. Skulle det dock förkastas, ankommer det på talmannen att sammankalla landstingsgruppernas representanter för att få till stånd ett nytt förslag till lantråds kandidat.

Den utsedda lantråds kandidaten förutsätts omedelbart inleda förhandlingar om bildande av landskapsstyrelse. Målet för förhandlingarna har angivits i 2 mom. Den väsentliga skillnaden i förhållande till nuvarande valsätt är den att landskapsstyrelsens sammansättning skulle basera sig på gemensamma förhandlingar mellan de olika grupperna och inte på beslut som fattats av varje grupp för sig.

Under förhandlingarna kan flera fraktioner tekniskt samverka i block för att i kraft av sin sammanlagda styrka bli företrädare i landskapsstyrelsen. Med begreppet "grupper av landstingsmän" i lagtexten avses sålunda inte blott de traditionella, men i lagstiftningen okända, landstingsgrupperna utan även i förhandlingarna tillfälligt samverkande block (förhandlingsgrupper). De grupper som samverkar bör meddela om detta till lantråds kandidaten då förhandlingarna inleds. Samtliga i landstinget representerade grupper, antingen i form av landstings- eller förhandlingsgrupper, är i inledningsskedet berättigade att delta i förhandlingarna, vars första skede blir att skapa klarhet i frågan om vilka grupper som kan yrka på representation i landskapsstyrelsen och med vilken styrka. Sedan styrkeförhållandena klargjorts bör förhandlingarna gälla landskapsstyrelsens sammansättning, portföljfördelningen och handlingsprogrammet.

Lantrådet torde framdeles i allmänhet betraktas som företrädare för viss politisk grupp. Hans mandat bör därför ingå i den proportionella fördelningen mellan grupperna. Det kan dock tänkas inträffa situationer där det anses ändamåls-

enligt att välja en politiskt obunden person till lantråd eller ledamot av landskapsstyrelsen. Detta kan bero på vederbörandes personliga kvalifikationer, behovet av en ledamot med särskilda insikter eller på orsaker som sammanhänger med balansen mellan de deltagande grupperna. Kan grupperna enas om att politiskt obunden person skall ingå i landskapsstyrelsen, föreslås han kunna inväjas utan att mandatfördelningen påverkas.

Totalantalet medlemmar i landskapsstyrelsen skulle i fortsättningen kunna variera mellan fem och sju. Även om antalet medlemmar sålunda i viss mån kan anpassas till de i landskapsstyrelsen deltagande gruppernas styrka, kan det dock inträffa att platsfördelningen rent matematiskt inte överensstämmer med antalet mandat i landskapsstyrelsen, varvid två eller flera grupper med lika rätt kan göra anspråk på samma mandat. I dylika fall måste lantråds kandidaten få avgöra vilken grupp som skall erhålla mandatet sedan grupperna utsett sina kandidater. Samtidigt kan dock förutses att även frågor av denna typ behandlas och så långt som möjligt avgörs under de förhandlingar som föregår tillsättandet av landskapsstyrelsen. Exempelvis kan tänkas att två grupper kommer överens om att dela på ett mandat i landskapsstyrelsen så att den ena gruppens representant efter viss tid avgår och ersätts av en representant för den andra gruppen. En annan möjlighet är att grupp som inte erhåller representation i landskapsstyrelsen i förhållande till sin styrka i landstinget kompenseras på annat sätt.

Avsikten med förhandlingarna är att dessa skall resultera i en överenskommelse som omfattar flera olika delar, nämligen

- 1) landskapsstyrelsens sammansättning; lantråds kandidaten skall härvid själv överta lantrådsposten och i förslaget bör även anges vem som skall inneha vicelant rådsposten;
- 2) uppgiftsfördelningen mellan medlemmarna, varmed i första hand förstås fördelningen av funktionerna som överinseende ledamot över landskapsstyrelsens avdelningar och byråer samt fördelningen av eventuella andra uppdrag i kommissioner och liknande organ;
- 3) det handlingsprogram som parterna kommit överens om. Några krav på hur handlingsprogrammet skall vara beskaffat har inte ansetts möjligt att ange i lagen. Detta är i hög grad beroende på hur förhandlingarna mellan grupperna gestaltar sig och vilka grupper som deltar i dem. Programmet kan sålunda vara mer eller mindre detaljerat utformat. Med beaktande av att landskapsstyrelsen i fortsättningen som regel kommer att tillsättas som resultat av ett utvecklat förhandlingsförfarande, bör dock förhandlingarna även avsätta resultat i form av ett dokument med karaktär av handlingsprogram.

Det totala förhandlingsresultatet bör av lantråds kandidaten sammanfattas i ett dokument som tillställs landstinget. Med beaktande av att förhandlingarna har karaktär av i många avseenden bindande överenskommelser kan det även vara nödvändigt att anteckningar eller protokoll förs i anslutning till förhandlingarna.

Trots att lantråds kandidaten förslag skall basera sig på förhandlingar som förts mellan honom och grupperna, bör det uppfattas som lantråds kandidaten eget, vilket inte enbart är beroende av gruppernas önskemål och krav. Avsikten är sålunda att lantråds kandidaten önskemål även skall ha möjlighet att komma fram i det förslag som presenteras för landstinget.

Närmare regler om handläggningsordningen bör intas i landstingets arbetsordning. Härvid har förutsatts att förslaget skall bordläggas till landstingets följande plenum sedan lantråds kandidaten lämnat sin redogörelse för förslaget. Härigenom ges landstinget, och framförallt de landstingsmän som inte deltagit i förhandlingarna, möjlighet att sätta sig in i förslaget. Då ärendet följande gång upptas i plenum kan allmän diskussion föras. Det finns förmodligen orsak för landstingsgrupperna att då avge åtminstone någon form av röstförklaringar. I allmänhet skulle ärendet avgöras vid detta plenum men det skulle dock vara möjligt att bordlägga det ännu en gång genom landstingets beslut. Sedan diskussionen förklarats avslutad förrättas en öppen omröstning om förslaget i dess helhet. Lantråds kandidaten förslag bör uppfattas som en helhet, om vars olika beståndsdelar särskilda omröstningar inte får företas.

I paragrafen uttrycks som ovan framgått som huvudprincip att landskapsstyrelsen bör ha karaktär av en samlingsstyrelse. Det kan emellertid under förhandlingarna för åstadkommande av en sådan landskapsstyrelse framgå att förutsättningar härför saknas. I ett sådant fall bör en majoritetsstyrelse kunna komma i fråga, dock endast om vissa kriterier är uppfyllda. Denna inskränkning i möjligheten att bilda en majoritetsstyrelse är nödvändig mot bakgrunden av att målet är att landskapets angelägenheter skall handhas av en samlingsstyrelse. De kriterier som skall vara uppfyllda för att lantråds kandidaten skall kunna föreslå tillsättande av en majoritetsstyrelse anges i 3 mom. och förklaras närmare nedan.

1) En grupp förklarar sig frivilligt avstå från representation. Den möjligheten kan alltid tänkas inträffa att viss grupp eller vissa grupper inte anser det förenligt med sin övertygelse att dela "regeringsansvar" med vissa andra grupper. Man föredrar i en sådan situation att frivilligt ställa sig i opposition.

2) Grupp kan även lämnas utanför landskapsstyrelsen om den vidhåller kravet på att viss person skall ingå som medlem eller ersättare i landskapsstyrelsen. Föreliggande förslag till regler för tillsättande av landskaps-

styrelse betonar starkt strävan till enighet och betydelsen av att förslagen till landskapsstyrelsens sammansättning och program skall ses som ett resultat av gemensamma förhandlingar. För att stärka landskapsstyrelsens verksamhetsförutsättningar bör därför även i personfrågorna största möjliga enighet föreligga.

3) Med samma motiv som i punkt 2) skulle även en grupp som kräver en viss bestämd och för majoriteten oacceptabel uppgift för någon av sina företrädare kunna ställas åt sidan.

4) I det förslag som föreläggs landstinget skall även ingå någon form av handlingsprogram för den nya landskapsstyrelsen. Programmets innehåll blir beroende av förhandlingarna mellan de deltagande grupperna. Även i fråga om handlingsprogrammet bör enighet i så stor utsträckning som möjligt uppnås. Kräver någon grupp att i handlingsprogrammet införs en formulering av sådant slag som övriga i förhandlingarna deltagande grupper inte kan acceptera, skulle gruppen av denna orsak kunna förvägras rätt att medverka i landskapsstyrelsen. Detsamma gäller om en grupp kräver att en viss formulering, som majoriteten är överens om, skall uteslutas ur handlingsprogrammet.

Ger förhandlingarna om bildande av landskapsstyrelse till resultat att en eller flera grupper inte kommer att medverka i landskapsstyrelsen bör detta framgå av det dokument lantråds kandidaten utdelar till landstinget. Likaså bör i dokumentet anges de grunder som lett fram till detta resultat genom hänvisning till någon av punkterna i 64a § 3 mom. Orsaken till att en samlingsstyrelse inte kunnat bildas bör därför alltid motiveras och dokumenteras.

64b §. Under de i 64a § avsedda förhandlingarna bör det i allmänhet framgå om möjligheter finns att bilda antingen en samlingsstyrelse eller en majoritetsstyrelse. Det kan antas att lantråds kandidaten inte förelägger landstinget något förslag förrän han är övertygad om att ett positivt resultat kan uppnås. Trots det måste man beakta att lantråds kandidats förslag kan förkastas.

Om lantråds kandidats förslag förkastats, bör talmannen omedelbart sammankalla gruppernas representanter till nya överläggningar. Har landstinget inte uppdragit åt lantråds kandidaten att komma med nytt förslag, skall hans uppdrag anses slutfört. Vid överläggningarna bör man därför i första hand sträva till att klarlägga om landstinget skall utse ny lantråds kandidat och i så fall vem. Så snart klarhet nåtts om ny lantråds kandidat kan talmannen förelägga landstinget ett förslag därom. Vägledning för förhandlingarna har förmodligen i denna situation givits av landstingsgruppernas representanter vid den överläggning som föregått

landstingets beslut att förkasta den tidigare utsedda lantråds kandidatens förslag.

Förkastas den först utsedda lantråds kandidatens förslag till landskapsstyrelse torde dennes möjligheter att bilda landskapsstyrelse i allmänhet vara uttömda. I förslaget lämnas dock en möjlighet öppen för landstinget att direkt uppdra åt den först utsedda lantråds kandidaten att förelägga landstinget nytt förslag. Detta skulle ske så att landstinget i en första omröstning förkastar lantråds kandidatens förslag och i en andra omröstning antar ett klämförslag som ger lantråds kandidaten nytt uppdrag. Ett sådant klämförslag, som bör aviseras under den diskussion som föregår omröstningen, bör inte innehålla särskilda motiveringar för undvikande av tolkningsproblem i de därpåföljande förhandlingarna. Även ett förslag om nytt uppdrag för tidigare utsedd lantråds kandidat faller under 60 § 5 mom. och fordrar således minst 16 röster för godkännande. Beslutar landstinget ge den tidigare utsedda lantråds kandidaten nytt uppdrag bör denne omedelbart inleda nya förhandlingar.

Man måste även räkna med att lantråds kandidatens förhandlingar "strandar", d.v.s. att denne inte förmår framlägga något förslag för landstinget. Lantråds kandidaten skall i så fall meddela talmannen att förutsättningar att fullfölja uppdraget inte finns. Talmannen kan då agera enligt två alternativa linjer. Antingen förelägger han landstinget förslag till ny lantråds kandidat eller bedömer han läget så låst att det, framför allt med beaktande av den i 3 mom. angivna tidsgränsen, är nödvändigt att övergå till proportionellt valsätt. Talmannen förutsätts grunda sin bedömning på överläggningar med företrädare för grupperna i landstinget. Under dessa överläggningar kan även den situationen uppstå att talmannen inte ges någon entydig vägledning. I så fall måste talmannens egna bedömningar av situationen vara avgörande.

Som en spärr mot att förhandlingarna om bildande av landskapsstyrelse inte skall dra ut oskäligt i tiden, föreslås en tidsgräns för proceduren. En fyra veckors period måste anses tillräcklig för att utröna de olika förutsättningarna för att bilda en samlingsstyrelse eller majoritetsstyrelse. Har detta inte lyckats inom den föreskrivna tiden skall den nuvarande metoden att välja medlemmar i landskapsstyrelsen genom proportionella val tillgripas.

Om ett proportionellt val förrättas måste, sedan medlemmarna i landskapsstyrelsen utsetts, ett separat val av lantråd och vicelantråd förrättas bland de valda. Eftersom proportionellt valsätt skall iakttas kommer lantrådet och vice lantrådet i regel att företräda olika politiska grupperingar.

64c §. I förslaget till ändring av landskapsstyrelselagen ingår bestämmelser om att ledamot i landskapsstyrelsen kan befrias från sitt uppdrag. Sker detta eller

avlider ledamot skall fyllnadsval förrättas.

Trots att huvudregeln skall vara den att mandatfördelningen mellan de i landskapsstyrelsen företrädde grupperna förblir oförändrad efter ett fyllnadsval, kan det uppstå situationer där denna regel inte kan följas. Så är fallet exempelvis om två mindre grupper, vilka var för sig inte är berättigade till representation i landskapsstyrelsen, vid dess tillkomst har samverkat och överenskommit om att mandatet byter innehavare vid viss tidpunkt. En annan tänkbar situation är att en grupps underlag för mandatet minskats genom att dess företrädare eller vissa av dem anmält om annan grupptillhörighet. I dylika fall är det naturligt att lantrådet också föreslår ny ersättare för den medlem som byts ut.

Lantrådets förslag till ny medlem skall basera sig på de förhandlingar han fört i första hand med den grupp den avgående ledamoten representerar och i andra hand med övriga i landskapsstyrelsen representerade grupper. Även ett fyllnadsval bör nämligen i princip grunda sig på enighet mellan grupperna. Om lantrådets förslag beträffande fyllnadsvalet förkastas, kan detta ses som ett tecken på att hela landskapsstyrelsens sammansättning bör omprövas.

Avlider lantrådet, blir han varaktigt oförmögen att sköta sitt uppdrag exempelvis på grund av svår sjukdom eller befrias han på egen begäran från sitt uppdrag, skall även övriga medlemmars uppdrag anses ha upphört. Att landskapsstyrelsen i sin helhet skall avgå i dylika situationer måste anses naturligt mot bakgrunden av den centrala ställning lantrådet har, särskilt vid landskapsstyrelsens tillblivelse. Samtliga övriga medlemmar av landskapsstyrelsen skall ju anses ha lantrådets förtroende och ett nytt lantråd bör därför ha rätten och möjligheten att påverka sammansättningen av den landskapsstyrelse han leder.

64d §. Liksom hittills skall landstinget kunna förklara att landskapsstyrelsens ledamöter inte längre åtnjuter landstingets förtroende. Bestämmelserna i gällande 49 § skulle i huvudsak oförändrade överflyttas till den föreslagna 64d §. Den formella ordningen för väckande av förslag om misstroendeförklaring och om sådant ärendes behandling skulle i huvudsak kvarstå oförändrad. Som tillägg föreslås att yrkande på misstroendeförklaring även formellt skall kunna riktas mot enskild ledamot eller flera enskilda ledamöter. Härigenom bereds möjlighet för landstinget att utkräva ett politiskt ansvar även av enskild ledamot. Detta är naturligt mot bakgrunden av att landskapsstyrelsens medlemmar föreslås få ett större inflytande på och ansvar för ärendenas handläggning inom sina respektive sektorer. Förfarandet är rimligt även med tanke på att ett misstroendeyrkande kan grunda sig på sådana beslut av landskapsstyrelsen som en minoritet har reserverat sig mot, varvid orsak kan finnas att undanta minoriteten från misstroendeyrkandet.

Oberoende av om misstroendet riktar sig mot hela landskapsstyrelsekollegiet eller enskilda medlemmar därav, skulle samtliga medlemmar vara skyldiga att avgå, eftersom landskapsstyrelsen normalt är tillsatt av landstinget som ett kollegium.

Ett misstroendeyrkande mot enskild medlem kan i allmänhet betraktas som en sista utväg i ett försök att åstadkomma personförändringar i landskapsstyrelsen på grund av viss medlems handlande. Som ovan framgått kan landstinget befria medlem från uppdraget på dennes egen begäran eller på förslag av lantrådet. Landstingsmän som anser att en medlem av landskapsstyrelsen handlat på sådant sätt att han förverkat landstingets förtroende kan då genom hänvändelse till lantrådet uppmana denne att överväga förslag om utbyte av ledamoten. Alternativt kan även tänkas att den grupp ledamoten representerar uppmanar denne att frivilligt dra sig tillbaka om ledamoten förverkat gruppens förtroende. Befrias ledamoten från uppdraget kan utbytet ske genom fyllnadsval i stället för att ett fullständigt nyval sker som följd av misstroendeförklaring. Sistnämnda förfarande tillämpas då endast om enighet om förfarandet inte nås.

Har yrkande på misstroendeförklaring biträtts av landstinget inleds omedelbart proceduren för att tillsätta en ny landskapsstyrelse. Bildas den nya landskapsstyrelsen enligt reglerna i 64a § som en samlingsstyrelse eller en majoritetsstyrelse, föreslås inga formella regler rörande vilka personer som kan ingå i den nya landskapsstyrelsen. Då den nya landskapsstyrelsens sammansättning skall godkännas av landstingets majoritet torde en tidigare medlem av landskapsstyrelsen, som genom sin verksamhet ådragit sig landstingsmajoritetens misstroende, inte komma att återväljas.

Leder däremot förhandlingarna om bildande av ny landskapsstyrelse efter misstroendet inte till resultat, skall som ovan framgått nya medlemmar väljas genom proportionella val. I den situationen baserar sig valet inte längre på direkta förhandlingar mellan grupperna utan varje grupp av tillräcklig storlek kan vid det proportionella valet få sin kandidat invald. Mot denna bakgrund bör det anses motiverat att medlem av landskapsstyrelsen som i samband med det föregående misstroendeförfarandet uttryckligen förklarats sakna landstingets förtroende inte är valbar då proportionellt val tillämpas.

Särskilda krav på motivering av misstroendeförslag skulle inte föreskrivas. En viss praxis har dock redan hittills utvecklats så att det yrkande på misstroende som inlämnas till landstinget kan åtföljas av en kortare motivering. Förslaget kan dessutom motiveras under den debatt som förs i ärendet.

Liksom hittills skall minst fem landstingsmän underteckna ett initiativ om misstroendeförklaring. Detta antal är fortfarande i regel det minimum som erfordras

för att säkra inval av en medlem i landskapsstyrelsen om proportionella val tillämpas. Ett visst underlag för ett initiativ om misstroende bör vidare krävas innan förslaget väcks. Som av 60 § 5 mom. framgår skulle även i fortsättningen krävas en majoritet om minst 16 röster för beslut om misstroende.

72 §. Enligt paragrafens gällande lydelse tillämpas proportionellt valsätt när två eller flera personer skall väljas samtidigt. Detta förfarande skulle tillämpas även i fortsättningen vid olika former av val inom landstinget såsom val av utskott och liknande. Eftersom de föreslagna bestämmelserna i 6a kap. om tillsättande av landskapsstyrelse dock avviker från regeln om proportionella val, erfordras ett tillägg till paragrafen.

2. Landskapslagen om Ålands landskapsstyrelse

1 §. I 1 mom. har införts en hänvisning till att bestämmelser om tillsättande av landskapsstyrelse ingår i landstingsordningen.

Som redan framgått föreslås totalantalet medlemmar i landskapsstyrelsen kunna variera mellan fem och sju. Antalet ordinarie ledamöter har därför i lagtexten angivits till minst fyra och högst sex. Eftersom lantrådet i fortsättningen inte längre är en för obestämd tid vald tjänsteman utan i fråga om valsätt och mandatperiod jämföras med övriga medlemmar av landskapsstyrelsen, föreslås ersättare väljas även för lantrådet. Måste landskapsstyrelsen utses genom proportionella val skall antalet medlemmar liksom för närvarande alltid vara sju. Då genomförs nämligen inte några förhandlingar där överenskommelse träffas om antalet.

Den sakliga ändringen i 2 mom. avser endast utbyte av benämningen "ledamot" mot "medlem".

3 §. I gällande 3 § 1 mom. anges att lantrådet skall övervaka att landstingets beslut upptas till behandling i landskapsstyrelsen samt att han skall leda och utöva tillsynen över centrala ämbetsverket och landskapets övriga förvaltning. Dessa uppgifter är förknippade med den tjänstemannakarakter lantrådsämbetet har enligt gällande lagstiftning. Eftersom lantrådsuppdraget skall omvandlas till ett förtroendeuppdrag av närmast politisk karakter, föreslås gällande 1 mom. upphävt. Ansvaret för ledningen och tillsynen över förvaltningen bör härefter anses åvila landskapsstyrelsen som kollegium.

4 §. I gällande 4 § finns det bestämmelser om lantrådets tjänstemannaställning och om förhållandet mellan lantrådet och landskapsstyrelsen. Som en följd av att lantrådet framdeles skall inta en förtroendemannaställning föreslås paragrafen upphävd.

5 §. För landskapsstyrelsen skall inte längre finnas en bestämd mandatperiod. I stället föreslås införande av en uttrycklig parlamentarisk princip enligt vilken medlemmarna i landskapsstyrelsen kvarstår i sina uppdrag så länge de åtnjuter landstingets förtroende, kombinerat med en skyldighet att ställa platserna till landstingets förfogande efter nyval.

Liksom för närvarande skall ledamot kunna befrias från sitt uppdrag om han anhåller därom. Några närmare motiv behöver inte framläggas i anhållan. Orsaken till att befrielse söks kan vara exempelvis sjukdom, byte av anställning eller liknande. För att betona lantrådets uppgifter som "regeringsbildare" och helhetsansvarig för landskapsstyrelsens arbete föreslås även en möjlighet att befria ledamot på förslag av lantrådet. Om exempelvis uppenbara samarbetssvårigheter uppstår inom landskapsstyrelsekollegiet, vars orsaker enligt lantrådets bedömning hänför sig till viss medlem, bör lantrådet kunna väcka förslag om befrielse. Förslaget bör anses motiverat mot bakgrunden av den föreslagna 64c § landstingsordningen, enligt vilken fyllnadsval av enskild medlem eller ersättare i landskapsstyrelsen sker på förslag av lantrådet och hela landskapsstyrelsen avgår om lantrådets förslag inte bifalls av landstinget. Innan lantrådet skrider till åtgärder för att viss medlem skall befrias från uppdraget, kan han därför i allmänhet antas ha försäkrat sig om att förutsättningar finns att genomföra förslaget och att efterträdarfrågan i praktiken är löst.

Liksom hittills skulle landskapsstyrelsens medlemmar handha sina uppdrag till dess nya medlemmar har utsetts. En naturlig följd av nyval eller misstroendeförklaring är dock att den sittande landskapsstyrelsen får karaktären av expeditiönsministär. I dylika fall bör landskapsstyrelsen således avhålla sig från att besluta i angelägenheter av utpräglad politisk natur och exempelvis till landstinget avlåta endast brådskande framställningar. I sammanhanget bör dock observeras att vissa ärenden, bl.a. budgetförslaget för följande år, måste avlåtas till landstinget i början av november. De år nyval till landstinget förrättas, måste således den avgående landskapsstyrelsen lämna budgetförslaget. Har valet medfört förändringar i de politiska styrkeförhållandena som i sin tur kan föranleda förändringar i budgetförslagets inriktning, kan i allmänhet ändringar genomföras antingen under ärendets behandling i landstinget eller så kan den nyvalda landskapsstyrelsen i kommande tilläggsbudgeter framställa kompletterande eller avvikande förslag.

Har misstroendeförklaring riktats mot lantrådet personligen, medför även detta skyldighet för hela landskapsstyrelsen att avgå. I en dylik situation bör lantrådet ha möjlighet att omedelbart överlåta sina funktioner till vicelantrådet som därefter leder en "expeditionslandskapsstyrelse" till dess val av nya medlemmar skett.

6 §. Bestämmelserna om ställande av förtroendefråga föreslås förbli i sak oförändrade. Med beaktande av att landskapsstyrelsens medlemsantal skulle kunna variera, föreslås dock att förtroendefråga skall kunna väckas av minst hälften av landskapsstyrelsens ordinarie medlemmar. Enligt gällande lag kan sådan fråga väckas av fyra ledamöter.

10 §. Ändringarna föranleds av att lantrådets arvode och ersättningar i fortsättningen skulle regleras enligt samma bestämmelser som gäller för övriga medlemmar. I fråga om lantrådets arvode föreslås kompletterande ändringar och tillägg i landskapslagen om arvode för ledamot av Ålands landskapsstyrelse (17/85). Också frågan om särskilt arvode för vicelantrådet föreslås framdeles regleras i den lagen.

11 §. Gällande bestämmelser förutsätter att det i delegeringsbeslutet anges vilken medlem av landskapsstyrelsen som skall utöva beslutanderätten i de delegerade ärendena. Rätten för medlem av landskapsstyrelsen att på enskild föredragning avgöra ärenden blir enligt ändringsförslaget direkt anknuten till uppgiften att handha särskilt överinseende över viss avdelning eller byrå. Den medlem av landskapsstyrelsen som vid dess tillsättande tilldelats uppgiften att handha överinseendet över en viss avdelning eller byrå skall således utan särskilt beslut avgöra delegerade ärenden inom avdelningens eller byråns verksamhetsområde. Rätten att avgöra ärenden på enskild föredragning blir härigenom en del av de diskussioner som föregår tillsättandet av landskapsstyrelsen.

Enligt gällande bestämmelser kan ersättare inträda i ledamots ställe om en ordinarie ledamot är förhindrad att utöva beslutanderätten vid enskild föredragning. Bestämmelserna föreslås ändrade så att uppgiften i första hand kan överföras på annan ordinarie medlem och i andra hand på ersättare. Beslutet att tilldela medlem av landskapsstyrelsen viss uppgift och därmed rätten att avgöra ärenden inom vissa områden har fattats av landstinget i samband med tillsättandet av samlings- eller majoritetslandskapsstyrelse. Att hänskjuta även beslut om tillfälliga ändringar i denna ordning till landstinget är inte ändamålsenligt. Därför föreslås att landskapsstyrelsen kan besluta om överföringen, dock endast genom enhälligt beslut.

Föreliggande förslag avser att stärka de enskilda landskapsstyrelsemedlemmar-

nas ställning och öka deras ansvar liksom även deras möjligheter att påverka ärenden. Av denna orsak föreslås bestämmelserna om beslutsfattandet vid enskild föredragning något ändrade. Enligt gällande lagstiftning skall delegerat ärende hänskjutas till avgörande i landskapsstyrelsens plenum om den ledamot som utövar beslutanderätten på landskapsstyrelsens vägnar inte omfattar föredragandens förslag. Denna möjlighet föreslås nu utgå och medlem av landskapsstyrelsen således kunna avgöra ärende även i annan riktning än den föredraganden föreslår. Däremot skulle den bestämmelsen kvarstå, enligt vilken den beslutande vid enskild föredragning eller tjänstemannaföredragning har rätt att efter egen bedömning hänskjuta ärende till avgörande i plenum. Dessutom föreslås lantrådet ha rätt att uppta på annan medlem delegerat ärende till avgörande i plenum. Härigenom stärks lantrådets ledande ställning, som ansvarig för landskapsstyrelsens politik, och ges landskapsstyrelsen möjlighet att i plenum uppta till behandling enskilda mera betydelsefulla frågor inom i övrigt delegerade ärendegrupper. Samtidigt skapas också en möjlighet för lantrådet att övervaka handläggningen av delegerade ärenden.

15 §. Genom en nyligen genomförd ändring av 15 § 2 mom. är landskapsstyrelsen beslutför med fem medlemmar närvarande, dock så att beslut kan fattas av fyra närvarande medlemmar om dessa är eniga. Momentet föreslås något omarbetat med hänsyn till förslaget om ett varierande medlemsantal i landskapsstyrelsen.

Vidare föreslås att landskapsstyrelsen internt skall ha möjlighet att anta närmare bestämmelser om inkallande av ersättare när ordinarie medlem har förfall. Sådana bestämmelser kan avse exempelvis hur länge hindret skall vara innan ersättare inkallas. Behovet av ersättare torde minska i jämförelse med dagens situation. En nackdel med tillfälligt inkallade ersättare är att dessa ofta inkallas med kort varsel och därför inte har tillräcklig information i de ärenden som behandlas.

22 §. Bestämmelserna om att en avdelning eller byrå inom centrala ämbetsverket är underställd viss medlems särskilda överinseende föreslås ändrade i överensstämmelse med 11 §. Beslut om fördelningen mellan medlemmarna fattas sålunda av landstinget i samband med tillsättandet av landskapsstyrelse. Enligt gällande bestämmelser beslutar landskapsstyrelsen i frågan. Bestämmelsen har dessutom kompletterats så att även andra landskapsstyrelsen underlydande organ kan ställas under viss medlems överinseende.

När landskapsstyrelsen tillsätts som en samlingsstyrelse eller majoritetsstyrelse som resultat av överläggningar mellan de i landstinget företrädde grupperna, ingår även uppdragen som överinseende medlemmar i de frågor förhandlingarna avser.

Det är därför naturligt att den s.k. portföljfördelningen sker i anslutning härtill. När landskapsstyrelsen tillsätts genom proportionella val förs däremot inte några egentliga förhandlingar, vid vilka överenskommelse om portföljfördelningen kunde ingås. Det föreslås därför att uppdragen att utöva överinseende i detta fall fördelas genom ett internt beslut av landskapsstyrelsen.

3. Landskapslagen om landskapet Ålands centrala ämbetsverk

28 §. I syfte att att stärka de enskilda landskapsstyrelsemedlemmarnas ställning och möjligheter att påverka ärenden inom deras ansvarsområden föreslås varje byrå inom centrala ämbetsverket, som är underställd viss medlems överinseende, vara skyldig att verka i samråd med denna medlem vid handläggningen av de ärenden som ankommer på byrån. Detta samråd bör uppfattas bl.a. så att föredraganden regelbundet informerar vederbörande medlem om de ärenden som finns till handläggning inom byrån, aktuella problem inom byråns verksamhetsområde och liknande. Även om det knappast är ändamålsenligt att föredraganden samråder med medlemmen i fråga om varje enskilt beslut, bör detta dock ske under beredningen av ärenden av mera komplicerad eller omstridd natur.

Förslaget bör ses som en komplettering till vad som föreslås i 11 § 4 mom. landskapsstyrelselagen.

4. Landskapslagen om arvode för ledamot av Ålands landskapsstyrelse

För närvarande åtnjuter lantrådet grundlön och övriga ekonomiska förmåner enligt samma bestämmelser som gäller för landskapets tjänstemän. Ersättningarna för landskapsstyrelsens ledamöter och ersättare regleras i landskapslagen om arvode för ledamot av Ålands landskapsstyrelse. Pensionsförmånerna regleras i två särskilda lagar, landskapslagarna om pension för respektive familjepension efter ledamot av Ålands landskapsstyrelse (47 och 48/69).

Eftersom lantrådets tjänstemannaställning upphör då de föreslagna reformerna genomförs, erfordras även ändringar av arvodesbestämmelserna. Samma principer skulle i fortsättningen gälla för lantrådet och övriga medlemmar. Av den orsaken föreslås ordet "ledamot" i lagtexten utbytt mot det gemensamma begreppet "medlem".

Arvodet för ledamot av landskapsstyrelsen är för närvarande bundet till löneklass A 27 jämte fem ålderstillägg. Arvodet beräknas således f.n. enligt samma

löneklass som landstingsmännens arvode. Arvodena för landskapsstyrelsens medlemmar föreslås framdeles automatiskt följa utvecklingen för landstingsmännen, utan att särskilda lagstiftningsåtgärder behöver vidtas.

Med beaktande av lantrådets arbetsbörda och ansvar är det naturligt att denne erhåller ett högre arvode än övriga medlemmar i landskapsstyrelsen. Arvodet för lantrådet föreslås därför utgå förhöjt med tjugo procent. Motsvarande förhöjning tillämpas på statsministerns arvode i förhållande till övriga ministrars arvoden.

Också vicelantrådets arvode föreslås utgå med en viss förhöjning med beaktande av dennes särskilda uppgifter som lantrådets ställföreträdare. Hittills har vicelantrådet enligt särskilt beslut av landstinget för varje dag vicelantrådet trätt i lantrådets ställe erhållit ett dagsarvode förhöjt med tjugo procent. Med tanke på vicelanrådsuppdragets karaktär har det ansetts motiverat och ändamålsenligt att övergå till ett system med tillägg av generell natur om fem procent.

5. Ikraftträdelse- och övergångsbestämmelserna

Avsikten är att nästa val av landskapsstyrelse skall förrättas enligt de nya bestämmelserna. Det är därför angeläget att ändringarna träder i kraft snarast möjligt. De i framställningen ingående lagförslagen föreslås därför träda i kraft redan den 1 januari 1988.

Av praktiska orsaker är det nödvändigt att mandatperioden för nu sittande landskapsstyrelse förlängs för en kort övergångsperiod. De terminer som lagförslaget anger beträffande tillsättande av landskapsstyrelse skulle börja räknas från lagens ikraftträdande den 1 januari 1988. Kvarstår lantrådsämbetets nuvarande innehavare som lantråd även i fortsättningen, skall denne till landstinget överlämna förslag till ny landskapsstyrelse senast den tjugoåttonde dagen herefter. Skall först ny lantråds kandidat utses, sker detta senast den sjunde dagen efter ikraftträdandet, varefter perioden om tjugoåtta dagar börjar att löpa. Misslyckas försöken att utse en samlings- eller majoritetsstyrelse enligt de nya bestämmelserna, skall medlemmar utses med iakttagande av proportionellt valsätt, varvid även detta val bör ske i brådska ordning. Den sittande landskapsstyrelsens ämbetsperiod bör således inte kunna förlängas med mera än högst 5-6 veckor.

Med beaktande av de omständigheter under vilka lantrådsämbetets nuvarande innehavare valts och för att trygga dennes rättsliga ställning föreslås vissa särskilda övergångsbestämmelser.

Önskar det nuvarande lantrådet motta fortsatt lantrådsuppdrag, skulle han vara skyldig att meddela landstinget härom innan lagen träder i kraft. I detta fall skulle landstinget inte förrätta något val av lantråds kandidat utan den som är lantråd vid

lagens ikraftträdande skulle automatiskt överta uppgiften och leda förhandlingarna om tillsättande av en ny landskapsstyrelse. Sedan dessa förhandlingar slutförts skulle landstingets efterföljande beslut om tillsättande av landskapsstyrelse inte omfatta lantrådsuppdraget, vilket automatiskt skulle tillfalla det nuvarande lantrådet. Detsamma gäller även om medlemmarna i landskapsstyrelsen skulle komma att utses genom proportionella val. Om nuvarande lantråd fortsätter som lantråd i en landskapsstyrelse tillsatt enligt de föreslagna nya reglerna, skulle han enligt vedertagna principer fortsätta att åtnjuta de förmåner ifråga om avlöning och pension som tillkommit honom enligt hittills gällande bestämmelser.

Önskar lantrådet inte åta sig det nya förtroendeuppdraget, bör han enligt normala tjänstemannarättsliga principer anses ha samma rätt som tjänsteman, vars tjänst indras. Detta innebär att han åtnjuter de förmåner som gäller enligt landskapslagen om rättigheter och skyldigheter, som tillkomma innehavare av Ålands landskapsförvaltning underlydande tjänst eller befattning som indrages (4/46).

Med hänvisning till det anförda föreläggs Landstinget till antagande

L a n d s k a p s l a g
angående ändring av landstingsordningen för landskapet Åland.

I enlighet med landstingets beslut, tillkommet i den ordning 55 § landstingsordningen föreskriver,

upphävs 49 § landstingsordningen den 2 februari 1972 för landskapet Åland (11/72),

ändras 6 § 2 och 3 mom., 27 § 2 mom., 47 §, 48 § 2 mom. och 72 § samt

fogas till 60 § ett nytt 5 mom. och till lagen nya 64a, 64b, 64c och 64d §§ samt en ny 6a kapitelrubrik för 64a - 64d §§ som följer:

6 §

Landstingsman som valts till medlem eller ersättare i landskapsstyrelsen skall frånträda sitt landstingsmannauppdrag för den tid uppdraget i landskapsstyrelsen varar. Härvid inträder ersättaren i hans ställe i landstinget.

Medlem eller ersättare i landskapsstyrelsen som valts till landstingsman skall

avgå från landskapsstyrelsen, om han inte enligt bestämmelserna i 2 mom. frånträder sitt landstingsmannaupdrag.

27 §

Förslag om att landstinget skall förklara att landskapsstyrelsen eller någon av dess medlemmar saknar landstingets förtroende väcks och handläggs i den ordning 64d § anger.

47 §

Landshövdingen och landskapsstyrelsens medlemmar har rätt att övervara landstingets plena och delta i överläggningarna men inte i besluten. Landshövdingen och lantrådet skall ges ordet före andra anmälda talare när de önskar yttra sig. Ledamot av landskapsstyrelsen får ges ordet före annan anmäld talare.

Vid behandlingen i plenum av förslag som i 64a § avsedd lantrådeskandidat förelägger har denne samma rätt att yttra sig som enligt 1 mom. tillkommer lantrådet.

48 §

Landstingsman har rätt att i landstinget till landskapsstyrelsen eller medlem därav ställa enkel fråga i angelägenhet inom landskapsstyrelsens behörighet. Frågan, som skall vara kort och inte får innehålla motivering eller kritiskt uttalande, skall i skriftlig form tillställas talmannen. Talmannen skall ofördröjligen bringa frågan till vederbörandes kännedom. Den som frågan riktar sig till skall, vid tidpunkt som överenskomms med talmannen, på frågan avge ett kort svar i skriftlig eller muntlig form. Riktar sig frågan till landskapsstyrelsen, avges svaret av lantrådet eller den ledamot som landskapsstyrelsen därtill utser. Frågeställaren får med anledning av svaret omedelbart framställa högst två till huvudfrågan anslutna korta tilläggsfrågor, vilka genast skall besvaras. I ärendet får annan överläggning inte äga rum.

60 §

Utan hinder av vad i 3 mom. är sagt erfordras minst 16 röster för godkännande av förslag som framläggs enligt bestämmelserna i 6a kap. Beslut som avses i nämnda kapitel skall fattas genom öppen omröstning och där avsedda val skall ske med öppna sedlar.

6a kap.

Tillsättande av landskapsstyrelse; misstroendeyrkande

64a §

När landskapsstyrelse skall tillsättas, utser landstinget lantrådkandidat på förslag av talmannen. Förslaget skall föreläggas landstinget senast den sjunde dagen efter öppnandet av nyvalt landsting och så snart som möjligt när landskapsstyrelse skall tillsättas av annan orsak.

Lantrådkandidatens uppgift är att leda förhandlingar om tillsättande av en landskapsstyrelse där mandaten fördelas som vid proportionella val mellan de grupper av landstingsmän som vid förhandlingarna konstaterats ha tillräcklig storlek för att bli representerade i landskapsstyrelsen. Vid lika jämförelsetal avgör lantrådkandidaten vilken grupp som skall erhålla mandatet. Är grupperna ense om att politiskt obunden person bör ingå i landskapsstyrelsen, beaktas inte sådant mandat vid den proportionella fördelningen. Har lantrådkandidaten och grupperna enats om ett förslag omfattande personsammansättningen, innehavaren av vice-landrådsposten, medlemmarnas överinseendefunktioner samt ett handlingsprogram, skall det av lantrådkandidaten föreläggas landstinget för omröstning. Före omröstningen sker överläggning i ärendet.

Efter att i 2 mom. avsedda förhandlingar förts får lantrådkandidaten i sitt förslag till landskapsstyrelse utelämna företrädare för grupp som,

- a) förklarat sig avstå från representation;
- b) krävt att viss person skall ingå i landskapsstyrelsen;
- c) krävt bestämd uppgift för sin företrädare i landskapsstyrelsen eller vägrat godta av lantrådkandidaten erbjuden uppgift; eller
- d) krävt att viss målsättning införs i eller utesluts ur handlingsprogrammet.

I förslag som avses i 3 mom. skall ingå överenskommet antal företrädare för de medverkande grupperna. Dessa grupper skall tillsammans omfatta minst 16 landstingsmän.

64b §

Förkastar landstinget lantrådkandidatens förslag, skall på nytt iakttas det i 64a § stadgade förfarandet. Landstinget kan dock efter förkastandet ge lantrådkandidaten i uppdrag att framlägga nytt förslag.

Förmår lantrådkandidaten inte framlägga något förslag, skall han meddela talmannen detta. Talmannen skall då förelägga landstinget förslag till annan lantrådkandidat eller utsätta dag för val av landskapsstyrelse genom proportionella val.

Har förslag till landskapsstyrelse inte överlämnats till landstinget inom 28 dagar, räknat från den dag lantrådkandidaten utsågs, skall talmannen utsätta dag för val av landskapsstyrelse genom proportionella val. Efter att sagda tid utlöppt skall här avsett förfarande iakttas även när landskapsstyrelse inte tillsatts enligt förslag som överlämnats i tid. Om flera lantrådkandidater har verkat, räknas den i detta moment angivna tiden från den dag då den första lantrådkandidaten utsågs.

När val av landskapsstyrelse förrättats med iakttagande av proportionellt valsätt skall landstinget bland de valda utse lantråd och vicelanjråd, likaså genom proportionella val.

64c §

Har ledamot i landskapsstyrelsen avlidit eller befriats från sitt uppdrag, skall fyllnadsval förrättas. Härvid föreslår lantrådet ny ledamot med iakttagande av att mandatfördelningen om möjligt förblir oförändrad. Vad här sägs om ledamot gäller även ersättare.

Förkastas lantrådet's förslag, skall ny landskapsstyrelse tillsättas. Detsamma gäller om lantrådet avlidit, på egen begäran befriats från uppdraget eller blivit varaktigt förhindrad att handha det.

64d §

Yrkande om att landstinget skall förklara, att landskapsstyrelsens medlemmar eller någon av dem saknar landstingets förtroende, skall göras skriftligen av minst fem landstingsmän. Ärendet får inte upptas till behandling förrän de som yrkandet avser beretts tillfälle att, inom tre dagar efter den dag då yrkandet delgavs dem, avge förklaring inför landstinget. Beslut i ärendet får fattas tidigast på fjärde dagen därefter.

Har landstinget förklarat att landskapsstyrelsen eller medlem därav saknar landstingets förtroende, skall ny landskapsstyrelse tillsättas. Om proportionellt valsätt iakttas vid valet, är den som uttryckligen förklarats sakna landstingets förtroende inte valbar.

72 §

Val inom landstinget sker med iakttagande av proportionellt valsätt när två eller flera personer skall väljas samtidigt, om inte annat följer av bestämmelserna i 6a kap.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1988.

Då medlemmar av landskapsstyrelsen första gången utses enligt denna lag övertar den som vid lagens ikraftträdande innehar lantrådsämbetet uppdraget som lantråd med bibehållande av de löne- och pensionsförmåner han då åtnjuter, om han före lagens ikraftträdande samtycker till att motta uppdraget. Han skall härvid före tillsättandet av landskapsstyrelsen handha de uppgifter som enligt denna lag ankommer på lantråds kandidat.

Har lantrådsämbetets innehavare givit ovan avsett samtycke, är hans uppgift att senast den tjugooåttonde dagen efter denna lags ikraftträdande till landstinget överlämna i 64a § denna lag avsett förslag. Om nämnda samtycke inte har givits, utser landstinget senast den sjunde dagen efter lagens ikraftträdande lantråds kandidat, varefter i fråga om tillsättande av landskapsstyrelse iakttas vad i 64a och 64b §§ sägs.

L a n d s k a p s l a g
angående ändring av landskapslagen om Ålands landskapsstyrelse

I enlighet med landstingets beslut, tillkommet i den ordning 55 § landstingsordningen föreskriver,

upphävs 3 § 1 mom. och 4 § landskapslagen den 5 november 1971 om Ålands landskapsstyrelse (42/71) samt

ändras 1 § 1 och 2 mom., 5, 6 och 10 §§, 11 § 2, 3 och 4 mom., 15 § 2 och 3 mom. samt 22 §, av dessa lagrum 10 § sådan den lyder i landskapslagen den 2 maj 1974 (38/74), 11 § 2, 3 och 4 mom. sådana de lyder i landskapslagen den 17 mars 1978 (12/78), 15 § 2 mom. sådant det lyder i landskapslagen den 28 maj 1987 (42/87), 15 § 3 mom. sådant det lyder i landskapslagen den 26 november 1975 (59/75) samt 22 § sådan den lyder i landskapslagen den 10 maj 1973 (26/73), som följer:

1 §

För att handha landskapets allmänna styrelse och förvaltning tillsätter landstinget, på sätt därom är stadgat i landstingsordningen, en landskapsstyrelse bestående av lantrådet jämte minst fyra och högst sex ledamöter samt en ersättare för varje medlem. Utses landskapsstyrelsen genom proportionella val, är dock antalet medlemmar sju. En av de ordinarie ledamöterna skall utses till vicelantråd,

som fullgör lantrådets åligganden då denne har förfall.

Vad i denna lag är föreskrivet om ordinarie medlem gäller även ersättare om inte annorlunda är bestämt.

5 §

Medlemmarna i landskapsstyrelsen kvarstår i sina uppdrag så länge de åtnjuter landstingets förtroende. Sedan nyval till landstinget ägt rum skall ny landskapsstyrelse tillsättas.

Har landstinget förklarat att landskapsstyrelsens medlemmar eller någon av dem inte åtnjuter landstingets förtroende, skall ny landskapsstyrelse utses. Det samma gäller om lantrådet avlidit, på egen begäran befriats från uppdraget eller blivit varaktigt förhindrad att handha uppdraget.

Ledamot av landskapsstyrelsen befrias från uppdraget på egen begäran eller på förslag av lantrådet. Har ledamot befriats från uppdraget skall fyllnadsväl förrättas. Fyllnadsväl förrättas även när ledamot har avlidit.

Landskapsstyrelsens medlemmar skall handha sina uppdrag till dess nya medlemmar utsetts.

6 §

Meddelar lantrådet eller minst hälften av landskapsstyrelsens ordinarie medlemmar skriftligen, antingen i samband med att ett ärende anhängiggörs eller under dess behandling i landstinget, att ärendets avgörande på visst sätt innebär att lantrådet eller sagda medlemmar anser sig sakna landstingets förtroende, skall, om sådant avgörande faller, landskapsstyrelsen avgå.

10 §

Angående arvode och övriga ersättningar, som lantrådet och ledamot av landskapsstyrelsen åtnjuter för sitt uppdrag, stadgas särskilt.

11 §

Landskapsstyrelsen kan genom enhälligt beslut hänskjuta visst eller vissa slag av på densamma ankommande ärenden att avgöras antingen av den ordinarie medlem av landskapsstyrelsen, som enligt 22 § handhar överinseendet över den avdelning eller byrå varifrån ärendet föredras, eller av avdelnings- eller byråchef. Sådant beslut skall återkallas om två av landskapsstyrelsens ordinarie medlemmar det kräver. Beslutanderätt som delegerats till avdelnings- eller byråchef kan utövas

utan föredragning, om detta särskilt anges i landskapsstyrelsens beslut.

Är ordinarie medlem av landskapsstyrelsen förhindrad att handha uppgift som nämns i 2 mom., kan landskapsstyrelsen genom enhälligt beslut tillfälligt överföra uppgiften på annan ordinarie medlem eller på ersättare.

Anser den beslutande vid enskild föredragning eller föredragning inför tjänsteman att ärende är av sådan vikt att det bör avgöras i plenum skall det föredras inför landskapsstyrelsen. Lantrådet har rätt att till avgörande i plenum uppta även delegerat ärende i vilket han själv inte utövar beslutanderätt.

15 §

Landskapsstyrelsen är beslutförför då fem medlemmar eller, då totalantalet medlemmar fastställts till fem, fyra medlemmar är närvarande. Beslut får även fattas när fyra eller, då totalantalet medlemmar är fem, tre medlemmar är närvarande under förutsättning att ärendet avgörs enhälligt.

Vid förfall för ordinarie medlem skall ersättare inkallas enligt de grunder landskapsstyrelsen bestämmer.

22 §

Avdelning eller byrå inom centrala ämbetsverket och andra landskapsstyrelsen underlydande organ underställs lantrådets eller viss ledamots särskilda överinseende enligt de grunder landstinget bestämmer när landskapsstyrelsen tillsätts. Väljs landskapsstyrelsens medlemmar genom proportionella val, beslutar dock landskapsstyrelsen om hur uppdragen att utöva överinseende fördelas.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1988. Lantrådet samt de ledamöter, vars mandatperiod utlöper den 31 december 1987, kvarstår i sina uppdrag till dess landskapsstyrelse första gången tillsätts enligt bestämmelserna i denna lag och landskapslagen om ändring av landstingsordningen för landskapet Åland (/).

Ämbetet som lantråd enligt tidigare lagstiftning indras i och med att ny landskapsstyrelse första gången tillsätts enligt denna lag. Den som vid lagens ikraftträdande innehar lantrådsämbetet skall från samma tidpunkt åtnjuta den rätt som tillkommer innehavare av tjänst eller fast befattning vars tjänst indras, om han inte enligt bestämmelserna i landskapslagen om ändring av landstingsordningen för landskapet Åland (/) tillträder uppdraget som lantråd i den första landskaps-

styrelse som tillsätts efter denna lags ikraftträdande.

L a n d s k a p s l a g
angående ändring av 28 § landskapslagen om landskapet Ålands centrala ämbetsverk

I enlighet med landstingets beslut ändras 28 § 1 mom. landskapslagen den 10 maj 1973 om landskapet Ålands centrala ämbetsverk (25/73) som följer:

28 §

Envar byrå skall vid handläggningen av på denna ankommande ärenden verka i samråd med den medlem av landskapsstyrelsen som handhar överinseendet över byrån.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1988.

L a n d s k a p s l a g
angående ändring av landskapslagen om arvode för ledamot av Ålands
landskapsstyrelse.

I enlighet med landstingets beslut ändras 1, 2 och 3 §§ samt 4 § 1 mom. landskapslagen den 4 april 1985 om arvode för ledamot av Ålands landskapsstyrelse (17/85) samt lagens rubrik som följer:

L a n d s k a p s l a g
om arvode för medlem av Ålands landskapsstyrelse

1 §

Medlem av Ålands landskapsstyrelse åtnjuter för sitt uppdrag arvode och övriga ersättningar i enlighet med vad i denna lag stadgas.

Om medlems pensionsförmåner stadgas särskilt.

2 §

Till medlem av landskapsstyrelsen utgår årsarvode jämte dyrortstillägg. Därtill äger medlem rätt till semesterpremie och, i förekommande fall, semesterersättning. Årsarvode är det arvode jämte fem ålderstillägg som utgår enligt den löneklass som är sju löneklasser lägre än vad som vid varje tidpunkt erläggs i den högsta avlöningsklassen för tjänst eller befattnings i statsförvaltningen. Dyrortstillägg och semesterpremie erläggs enligt de grunder som gäller för landskapets tjänstemän i motsvarande fall.

Det i 1 mom. avsedda årsarvode jämte dyrortstillägg erläggs till lantrådet förhöjt med tjugo procent och till vicelantrådet förhöjt med fem procent.

Medlem äger rätt till semester under 24 vardagar under tiden 1 juni till 30 september och sex vardagar under annan tid.

3 §

Medlem som på grund av sjukdom eller havandeskap och förlossning är förhindrad att fullgöra sitt uppdrag äger under tiden för avbrottet rätt till arvode och övriga förmåner enligt de grunder som gäller för landskapets tjänstemän i motsvarande fall.

Är medlem på grund av annan än i 1 mom. nämnd enskild angelägenhet förhindrad att fullgöra sitt uppdrag skall av arvode innehållas 1/365 för varje dag avbrottet varar.

4 §

Ersättare som inträder i medlems ställe i landskapsstyrelsen erhåller för varje dag i arvode 1/365 av det årsarvode som tillkommer medlem av landskapsstyrelsen.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1988.

Mariehamn den 28 augusti 1987

L a n t r å d

Folke Woivalin

T.f. lagberedningschef

Lars Karlsson

UTDRAG UR LAGUTSKOTTETS BETÄNKANDE nr 33/1982-83

Tidigare behandling i landstinget av frågan om lantrådets och landskapsstyrelseledamöternas parlamentariska ansvar.

Enligt den första landskapslagen angående Ålands landskapsförvaltning (5/23) tillsattes såväl lantrådet som ledamöterna av landskapsnämnden för en bestämd tid om tre år. I lagen ingick då inga bestämmelser angående lantrådspostens politiska ansvar. Genom en ändring av nämnda lag (7/28) bestämdes att lantrådet skall kvarstå i sitt ämbete så länge han åtnjuter landstingets förtroende och att han sålunda inte längre skulle utses för en bestämd ämbetsperiod. Samtidigt infördes regler om hur landstingets misstroende gentemot lantrådet konstateras (se petition nr 2/1928).

När förslag till ny landskapslag angående landskapsförvaltningen i landskapet Åland år 1950 (framst.nr 31/1950) framlades, diskuterades frågan om landskapsstyrelsens tillsättande och sammansättning. I framställningen skrev landskapsstyrelsen bl.a. följande: "Då lantrådet är den, som mest skall samarbeta med ledamöterna i landskapsnämnden, måste det anses både rättvist och lämpligt att lantrådet finge influera på landskapsnämndens sammansättning. I sådant avseende hade landskapsnämnden velat i 2 § införa ett nytt moment av sådant innehåll, att lantrådet finge för val av landskapsnämndens ledamöter till landstinget ingiva förslag med tio valbara personer, bland vilka landstinget sedan valde ledamöterna och deras ersättare. Då saken likväl berör landskapsnämnden, har nämnden icke velat göra ett direkt förslag, utan överlämnat åt landstinget att i 2 § införa ifrågavarande moment, om landstinget så finner lämpligt". Dessa tankegångar vann dock inte landstingets gehör. Lagutskottet skrev i sitt betänkande nr 1/1951 bl.a.: "Fullföljandet av landskapsnämndens tankegång skulle därför förutsätta införandet av full parlamentarism även i landskapsförvaltningen, i det att också ledamöterna borde väljas på obestämd tid och kvarstå i sina uppdrag under samma förutsättningar som lantrådet. Systemet kan i teorin ha vissa fördelar men i landskapets små förhållanden synes det nuvarande vara att föredra. Ombyte av ledamöter i landskapsnämnden skulle ej kunna ske annorledes än i samband med ställande av förtroendefråga, och de slitningar som i samband härmed kunna förekomma, synas vara till nytta varken för landskapet eller den person, som frågan gäller". Den föreslagna proceduren betecknades även som ett ingrepp i landstingsmännens fria valrätt.

Frågan om ledamöternas ställning berördes ånyo 1957 i en lagmotion (mot.nr 14/57), vari föreslogs att landskapsstyrelseledamöternas uppdrag skulle fortfara så länge de åtnjuter landstingets förtroende, dock längst för en landstingsperiod. Förslaget väckte viss diskussion i landstinget men omfattades inte. Landstinget hemställde ändå om en utredning av det ändamålsenliga i att landskapsförvaltningen omorganiserades enligt utvidgade parlamentariska principer.

Landskapsstyrelsen hänvisade till denna hemställan, då man våren 1967 framlade en framställning med förslag till ändring av landskapslagen angående landskapsförvaltningen i landskapet Åland (framst.nr 7/1967). Några sakliga ändringar föreslogs emellertid inte, men landstinget beslöt på förslag av stora utskottet (bet.nr 10/1967) förkorta landskapsstyrelseledamöternas mandattid till två år, vilket betraktades som en temporär lösning av frågan om landskapsstyrelseledamöternas parlamentariska ansvarighet till dess uttryckliga stadganden skulle hinna införas.

Under senare delen av 60-talet och början av 70-talet pågick en omfattande förnyelse av lagstiftningen rörande landskapsförvaltningen, varvid även frågan om landskapsstyrelsens och dess ledamöters parlamentariska ansvar dryftades ur olika aspekter. Frågan hörde till uppdraget för den år 1966 tillsatta förvaltningslagkommittén som i sitt andra delbetänkande (bet.nr 5/1970) likväl inte föreslog några ändringar. Kommittén ansåg att systemet med att landskapsstyrelsens mandat ställs till landstingets förfogande vartannat år "... är en för oss lämpad form av parlamentarisk ansvarighet ...". Till betänkandet hade fogats en promemoria om parlamentarisk ansvarighet i Ålands landskapsförvaltning, skriven av dåvarande lantrådet Martin Isaksson, där verkningarna av en genomförd parlamentarism i landskapssjälvstyrelsen berörs.

Parallellt med beredningen av nya förvaltningslagar pågick förberedelser för en ny landstingsordning. I det kommittébetänkande (bet.nr 4/1971) som uppgjordes utgick man från oförändrade förhållanden d.v.s. att misstroendeförklaring även i fortsättningen skulle kunna riktas endast mot lantrådet, däremot inte mot landskapsstyrelsens ledamöter. Någon egentlig diskussion om parlamentarismen förs inte i betänkandet.

Vid landstingets vårsession 1971 framlade landskapsstyrelsen framställningar med förslag till landskapslag om landskapsförvaltningen (framst.nr 6/1971) och till landstingsordning för landskapet Åland (framst.nr 15/1971). Framställningarna byggde vad gäller parlamentarismen helt på de kommittébetänkanden som ovan

refererats. I motiveringarna till den förstnämnda framställningen konstaterade landskapsstyrelsen i likhet med kommittén att tiden ännu inte kunde anses mogen för en fullständig parlamentarism. Landskapsstyrelsen ansåg dock "... att målsättningen för framtida reformer rörande landskapsförvaltningen bör vara ett i alla avseenden parlamentariskt system och att frågan därför på nytt borde tas upp i samband med den planerade reformen av självstyrelselagen". Till framställningen hade lantrådet Martin Isaksson fogat en reservation, där han föreslog att lantrådets mandatperiod skulle tidsbegränsas till fyra år och att lantrådet inför nyvalt landsting skulle meddela om han ställer sin plats till landstingets förfogande för en ny mandatperiod. Möjligheten till misstroendevotum mot lantrådet skulle enligt reservationen kvarstå.

I två till framställningarna anslutna lagmotioner (mot.nr 16 och 17/1970-71) föreslogs en sådan utvidgning av den parlamentariska ansvarigheten så att misstroendevotum skulle kunna riktas inte blott mot lantrådet utan även mot enskild ledamot. Samtidigt ansåg dock motionärerna det vara viktigt att även i fortsättningen varje minoritetsgrupp om minst fem landstingsmän skulle garanteras representation i landskapsstyrelsen. Man ville alltså bibehålla det proportionella valsystemet och föreslog att samtliga ledamöter måste avgå så snart en av dem får misstroende.

I lagutskottets betänkanden (nr 33 och 35/1970-71) över de båda framställningarna berörs formerna för parlamentarism inom självstyrelsen. Utskottet hade närmare övervägt tre alternativ:

- a) Landstinget skulle tillsätta landskapsstyrelsens ledamöter på förslag av lantrådet. En särskild mandattid för ledamöterna skulle inte tillämpas men platserna skulle ställas till landstingets förfogande efter nyval. Misstroende skulle kunna riktas såväl mot lantrådet som ledamöterna.
- b) Såväl lantrådet som landskapsstyrelsens ledamöter skulle väljas på en bestämd period om fyra år och samtidigt sitta på förtroende. Vid misstroendevotum skulle val av lantråd och ledamöter avse återstoden av mandatperioden.
- c) Ledamöterna i landskapsstyrelsen skulle utses genom proportionella val för en mandatperiod om två år, men om lantrådet fälls genom misstroendevotum skulle även ledamöterna ställa sina platser till förfogande.

Utskottet omfattade det sistnämnda alternativet, vilket sålunda innebar att man inte delade den i anslutningsmotionen framförda tanken om att misstroendeförslag separat kunde riktas mot landskapsstyrelseledamot. I fråga om misstroendeförklaringen mot lantrådet föreslog utskottet ett dagordningsförfarande varvid landstinget skulle uttrycka sitt misstroendevotum genom motiverad övergång till dagordningen. Motiverad övergång skulle dock inte alltid behöva betraktas som misstroende även om landstinget kunde "erinra om omständigheter eller uttrycka önskemål, som kan betraktas som förpliktande för landskapsstyrelsen". Lagutskottet hade även av dåvarande professorn vid Helsingfors universitet Jan-Magnus Jansson införskaffat ett utlåtande angående parlamentarismen. Utlåtandet fanns fogat till utskottets betänkande.

Under landstingsbehandlingen av de båda framställningarna framkom synpunkter som föranledde landskapsstyrelsen att återkalla desamma. Som en följd härav framlades i form av en lagmotion (mot.nr 18/1970-71) förslag till ny landstingsordning jämte ändringar av landskapslagen angående landskapsförvaltningen i landskapet Åland. I motionen infördes som en ändring av den då gällande förvaltningslagen principen om att misstroendevotum kunde riktas även mot landskapsstyrelseledamöterna som kollektiv, däremot inte mot enskild ledamot. Lagutskottet omfattade, trots sin tidigare försiktigare hållning, denna utvidgade form av parlamentarism men kompletterade bestämmelserna med möjlighet för lantrådet och landskapsstyrelseledamöterna att själva väcka förtroendefråga (bet.nr 38/1970-71). Stora utskottet omfattade i sak lagutskottets förslag rörande parlamentarismen men framhöll att det nya meddelandeinstitutet väsentligt minskar riskerna för att förtroendefråga från lantrådet och landskapsstyrelsens sida missbrukas som påtryckningsmedel (bet.nr 43/1970-71). Motionen antogs av landstinget den 23 juni 1971.

I augusti samma år avgav landskapsstyrelsen en framställning med förslag till landskapslag om Ålands landskapsstyrelse och landskapslag om landskapets finansförvaltning (Framst.nr 27/1971). De föreslagna bestämmelserna i landskapslagen om Ålands landskapsstyrelse angående lantrådet och landskapsstyrelseledamöternas politiska ansvar skulle ersätta bestämmelserna i den tidigare förvaltningslagen och föreslogs utformade på samma sätt som i den motion landstinget tidigare samma år godkänt. Misstroendeförslag skulle således kunna väckas både mot lantrådet och mot ledamöterna av landskapsstyrelsen. En minoritet inom landskapsstyrelsen (lantrådet) önskade fortfarande välja lantrådet för landstingets mandatperiod. Landskapsstyrelsen omfattade sålunda landstingets tidigare intentioner men

uppställde dock vissa frågetecken beträffande "ändamålsenligheten av den dubbla ansvarigheten i dels en kort mandattid och i dels beroende av landstingets förtroende ... Under förutsättning att en dylik misstroendeförklaring tillämpas i ytterst speciella fall kan dock en sådan kombination vara motiverad", framhölls i motiveringarna. Lagutskottet (bet.nr 39/1970-71) omfattade till denna del framställningen, som ju sammanföll med lagutskottets tidigare åsikt.

Landstinget kom ytterligare en gång under 1971 att behandla landstingsordningen och förvaltningslagen. På grund av vissa bestämmelser om kvalificerad majoritet förföll landstingets beslut av den 23 juni 1971 om antagande av ny landstingsordning. Landskapsstyrelsen avgav därför vid höstsessionen 1971 en ny framställning (nr 40/1971), i vilken dock bestämmelserna rörande parlamentarismen var oförändrade i förhållande till landstingets tidigare beslut. Lagutskottet anförde i sitt betänkande (nr 6/1971-72) att den nu aktuella formen av parlamentarism "troligen icke kommer att motsvara den målsättning, som utskottet anser för riktig. Det är därför enligt utskottets mening sannolikt, att diskussionen om en lämplig form av parlamentarism för självstyrelsen icke med antagande av denna landstingsordning är avslutad". Några ändringsförslag framfördes dock inte från utskottets sida.

Som framgår av den ovanstående relationen siktade det under berörda tidsperiod aktuella reformarbetet främst till att närmare samordna lantrådets och landskapsstyrelseledamöternas ställning vad gäller deras politiska ansvar och därmed även till att stärka ledamöternas position i landskapsstyrelsearbetet. Vidare skapades tidsenliga och mera detaljerade förföreskrifter för hur förtroendefråga ställs och behandlas.

Utskottet konstaterar att förhållandet landsting - landskapsstyrelse åtminstone sedan 1971 måste anses basera sig på parlamentarismens principer såtillvida att såväl ledamöterna enligt lag skall åtnjuta landstingets förtroende och att bristen på förtroende konstateras genom ett särskilt reglerat förfarande. Förtroendefråga kan väckas på initiativ av vardera parten.

När man i den föreliggande hemställningsmotionen nr 38/1981-82 och i debatten i övrigt förespråkar införande av "fullständig parlamentarism" är det sålunda framför allt två drag i nuvarande system som anses nödvändiga att ändra:

- 1) det proportionella valsystemet vid val av ledamöter. Ett dylikt valsystem och parlamentarisk ansvarighet, är som professor Jansson framhåller i sitt utlåtande

de, en synnerligen ovanlig kombination. I stället för "samlingsregeringar" förutsätts olika kombinationer växla vid makten med övriga grupper i opposition;

- 2) den i lag fastställda mandatperioden om två år för landskapsstyrelsens ledamöter i kombination med lantrådets särskilda tjänstemannaställning utan mandatid. Lantrådet står såväl härigenom som genom det proportionella valsättet på sidan om den åländska "regeringsbildningen".

Till reformkraven kan även hänföras omständigheten att misstroendeförslag nu inte kan riktas mot en enskild ledamot, vilket dock närmast är en följdfunktion av det proportionella valsystemet.
